

ÖSTERÅKERS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

och

NATURSKYDDSFÖRENINGEN ÖSTERÅKER

Åkersberga den 24 september 2005

Till

Österåkers kommun
Gisela Holmgren
Exploatering/Teknik/Mät
184 86 Åkersberga

Kopia för kännedom

Se sista sidan

Underlag inför arbetet med kommunens Grönstrukturplan

I skrivelse den 26 augusti 2005 begärs av föreningar och samfälligheter underlag inför kommunens arbete med att upprätta en Grönstrukturplan. Österåkers hembygds- och fornminnesförening (ÖHF) och Naturskyddsföreningen Österåker (NFÖ) har berett ärendet tillsammans och vill gemensamt framföra följande synpunkter.

Övergripande synpunkter

De uppgifter som begärs i skrivelsen rör främst avgränsade områden, platser och miljöer. Vi vill emellertid inleda med vissa övergripande synpunkter som vi anser bör beaktas i arbetet med Grönstrukturplanen och också, i förekommande fall, komma till uttryck i själva planen.

De principiella resonemangen gäller också för andra delar av kommunen än Åkersberga, t.ex. för Rydbo, Roslags-Kulla och Ljusterö. En vidareutveckling bör ske av resonemangen för andra delar av kommunen än den centrala tätorten. Hembygdsrörelsen i Österåkers kommun och Naturskyddsföreningen Österåker är beredda att medverka i ett sådant arbete.

Invånarantalet i kommunen har successivt ökat, med ca 7 500 personer under 1990-talet till ca 37 500. År 2010 kommer det att finnas ca 41 000 Österåkersbor. Ett viktigt skäl för att människor väljer att slå sig ned i kommunen är naturligtvis att de efterfrågar vissa värden och kvalitéer och då anser att Österåker från olika utgångspunkter är en bra kommun att bo i. En av fördelarna är otvivelaktigt närheten till natur och skärgård med

möjligheter till rekreation och friluftsliv. Vi vill peka på två avgörande kvalitéer som sedan lång tid tillbaka lagts fast, bl.a. i generalplanarbetet redan omkring 1960, nämligen ett centralt grönområde i anslutning till Åkersberga tätort och ett i huvudsak orört gröonstråk från Åkersberga till Domarudden.

En fråga för kommunen är då att matcha tillgången på områden för rekreation och friluftsliv mot efterfrågan. Vi anser att den hittills gällande översiktsplanen (ÖP 90 sid. 29) i sitt mål för friluftslivet uppmärksammar detta och betonar att områden som har betydelse för friluftslivet skall skyddas så långt som möjligt och att särskild vikt skall läggas vid behovet av områden för friluftsliv i närheten av tätorterna. Vi anser att ett motsvarande mål bör läggas fast i Grönstrukturplanen. Grönområden och kulturmiljöer har ett egenvärde och får sålunda inte betraktas som reservmark för framtida exploatering.

Vi anser att man kan indela områden med relevans för Grönstrukturplanen i tre kategorier:

1. *Promenadområden.* Dessa är oftast relativt små. De bör finnas i anslutning till alla bostadsområden och skall vara lättillgängliga till fots. De är särskilt betydelsefulla för barn och äldre. Exempel på sådana områden är grönytorna i centrala Åkersberga och längs Strandvägen i Österskär.
2. *Tätortsnära strövområden.* Alla bostadsområden bör ha tillgång till sådana. De skall kunna nås till fots eller med cykel. I de tätortsnära strövområdena bör finnas ett välskyttat gång- och, där så är lämpligt, ett cykelvägnät – ”Hälsans stigar”. Exempel på sådana strövområden är Röllingby backar – Smedbyområdet, Hackstaområdet, områdena kring Trastsjön och Södersjön, Karsvreta Träsk och Boda Träsk samt, i framtiden, Näsområdet.
3. *Utflyktsområden.* Dessa områden ligger utanför den centrala tätorten och nås med bil eller cykel. Exempel på sådana områden är Näsområdet med Näsudden, Vitmossen-Träskmossenområdet, området kring Kyrkfjärden och vidare norrut mot Stava, området runt och norr om Drängsjön inklusive kring sjön Trehörningen samt området från Annarby nordväst ut mot Lagen och Viren.

De tätortsnära strövområdena och utflyktsområdena utgör en viktig förutsättning för olika former av *lokal småskalig tematurism* med såväl besöksmål som upplevelser. Näsområdet samt Långhundraledens sträckning, främst den ursprungliga västra delen och Åkers kanal, har sannolikt de bästa förutsättningarna i detta avseende. Även i andra delar av kommunen längre bort från tätorten Åkersberga finns motsvarande förutsättningar, t.ex. vid Rydboholm, vid Wira bruk, Stavs äng samt på Ljusterö, främst stråket mot Åsättra, och på Östra Lagnö. Dessa områden med betydelse för den småskaliga tematurismen har också ett regionalt intresse, vilket inte får glömmas bort.

De som har flyttat till Österåker, eller överväger att göra detta, torde vara särskilt intresserade av kategorierna 2 och 3.

Tillgängligheten är viktig. Vi hade exempelvis anledning att påpeka detta i vårt yttrande (2005-08-01) över förslaget till detaljplan för Björkhaga. De tätortsnära strövområdena och utflyktsmålen skall kunna nås via identifierade och märkta entrépunkter. I förekommande fall, framförallt för kategori 3-områden, måste det finnas ett rimligt antal parkeringsplatser.

Vi vill också peka på betydelsen av *gamla vägar och stigar*. De är ofta kulturhistoriskt intressanta, t.ex. den gamla häradsvägen från L Säby och västerut samt vägen mellan Valsättra och Ubby skola. Detta äldre väg- och stignät kan med fördel utnyttjas i arbetet med att etablera ”Hälsans stigar” i de olika strövområdena. ÖHF kan bidra med kunskaper om gamla vägar och stigar.

Vi vill också trycka på betydelsen av att Grönstrukturplanen uppmärksammar betydelsen av *utsiktspunkter och visuella samband*. Vi har i vår skrivelse Vården av kulturarvet samt naturvård och miljövård i översiktsplaneringen (2005-02-23) särskilt angett utsiktspunkter som bör tas till vara och visuella stråk som bör bevaras. Vi upprepar dem här, med några kompletteringar:

- Utsiktspunkter
  - Stavabäckens krön mot öster med utsikt mot Stava, Åkersberga centrum, Husby, Hagby och längs Långhundraledens sträckning söderut mot Storträsket.
  - Hackstabacken
  - Vid vattentornet i Österskär.
  - På berget sydväst om Svinningeviken med utsikt över denna, över Näsområdet och Trälhavet.
  - Gavelberget på Norrö med utsikt över hela Garnsviken.
  - Knaborg (fornborgen) med utsikt mot Furusundsleden.
- Visuella stråk
  - Från Stava i sydväst över Tingshuset på Norrö mot klockstapeln i nordost. Detta stråk håller delvis på att slya igen på östra sidan av Prästfjärden. Här bör en försiktig gallring ske, varvid hänsyn måste tas till sumpalskogen längs stranden.
  - Stråket Östra Ryd – Rydboholm.
  - Ubbysänkan med sitt vackra kulturlandskap från Säbyviken förbi gårdarna Kulla och Ubby mot Rännilen.

Vi föreslår att utsiktspunkter och visuella stråk inventeras och förtecknas i Grönstrukturplanen. I planen bör också finnas riktlinjer för hur dessa punkter skall hållas tillgängliga och stråken öppna.

Vi vill vidare poängtera *jordbruksmarkens och jordbruksdriftens* stora betydelse. Som vi framhållit i februari i den nyss nämnda skrivelsen om vården av kulturarvet anser vi att det är viktigt att kommunen behåller sin karaktär med öppna odlingsmarker och att detta förutsätter att de två sista kvarvarande jordbruken i Åkersbergas närhet ges rimliga förutsättningar för fortsatt drift. De samarbetar nämligen och det ena jordbruket skulle knappast kunna klara sig utan det andra. Det allvarligaste hotet i detta sammanhang anser vi vara en eventuell exploatering av det historiska kulturlandskapet kring Täljöviken. Vi utgår sålunda från att jordbruksmarken kommer att ingå i Grönstrukturplanen.

Vi anser det viktigt att barn tidigt får en känsla för natur- och kulturvärden. *Varje skola* bör därför i sin omedelbara närhet ha ett naturområde, för lek och rekreation men också för att kunna utnyttjas i undervisningen, t.ex. med hjälp av natur- och kulturstigar. Bra strövområden finns t. ex. i anslutning till Åkerstorpsskolan, Sjökarbyskolan och Skånstaskolan. Längs sådana stigar bör skyltar sättas upp med information som lätt kan bytas ut beroende på pedagogiskt syfte. Vi vill vidare peka på att röjning sker med omdöme i sådana områden. Ett exempel på motsatsen är den trädfallning som nyligen skett i anslutning till Bergsätterskolan.

Badplatser är en viktig del i grönstrukturen. Allmänt tillgängliga badplatser finns såväl vid Saltsjön (t.ex. Solbrännan, Badholmen, Fiskartorpet, Margretelund och Brevik) som vid flera insjöar (t.ex. Garnsviken och Drängsjön). Härutöver finns enskilda badplatser i anslutning till olika bostadsområden. Vi har uppfattat, bl.a. med exempel från Täljö och

Ljusterö, att det i samband med exploatering uppstår ett ökat tryck på att utnyttja närliggande badplatser och då ofta på de enskilda badplatserna. Vi anser därför att kommunen bör uppmärksamma denna fråga och i exploateringsavtalen, i förekommande fall, reglera tillgängligheten till badplatser.

Synpunkter rörande specifika områden och platser

(Numreringen i det följande har lagts in på bifogad karta, som bifogas originalhandlingen)

1. Sjukhusparken i centrala Åkersberga. Vi anser att detta område är ett viktigt lek och promenadområde och därför inte bör bebyggas. Vi har framfört motsvarande synpunkter i vårt yttrande (2005-06-13) över Översiktsplan 2006, samrådshandling den 11 april 2005. Vi förordar en plantering av lövträd där, vilket skulle öka områdets värde som promenad- och rekreationsområde.
2. Österskär är ett exempel på hur man har försummat behovet av rekreationsområden. De små grönområdena har därför fått successivt ökad betydelse efterhand som de stora tomterna styckas upp. Badplatsen och området runt denna är en viktig rekreationsmiljö, inte minst för personer från andra kommuner. Kvarnberget är vidare en miljö som bör bevaras.
3. Röllingby backar – Smedby är enligt vår uppfattning kommunens i särklass viktigaste närströvsområde. Det är direkt tillgängligt för i storleksordningen 20 000 människor. Det sammanbinder centrum med utflyktsområdet kring Drängsjön och det har stora kultur- och naturvärden. Vi kan inte nog betona vikten av fortsatt djurbetning för att behålla karaktären av lättillgänglig hagmark. Vidare är den nyligen genomförda röjningsinsatsen i området mycket glädjande. Grönstrukturplanen bör ange riktlinjer för hur området skall hållas öppet och vårdas. En aktiv skogsvård är därvid viktig. Vissa trädbevuxna områden bör således lämnas orörda. En fråga som måste lösas är hur vandringen Röllingby – Smedby ätthagar skall kunna restaureras. Flertalet skyltar är nämligen vandaliserade eller har tagits bort. Vidare är stigen öster nuvarande Hundklubbens stuga och norrut fram till Sockenvägen i förfall och färisterna i stigens norra del skadade. Denna norra del lockar inte till vandring. Det borde vara tvärt om! Där finns flera intressanta fornminnen.
Den s.k. Röllingbyleden skulle innebära ett allvarligt ingrepp i den värdefulla natur- och kulturmiljön. Vi har vid flera tillfällen, senast i vårt yttrande över remiss av förstudie väg 276 (2005-03-22), bestämt motsatt oss fortsatt planering av denna led.
4. Stråket kring Åkers kanal har höga kulturvärden och bör ses som en helhet. De arbeten som nu utförs längs kanalens nedre del kommer att öka tillgängligheten. Detta är utmärkt. Vi anser att man nu bör gå vidare och genomföra de planer som diskuterats för att åstadkomma en Hälsans stig längs kanalen från väg 276 hela vägen upp till Åkersbro. Ett naturligt steg därefter vore att etablera "Kanalparken", som begrepp och reellt. Vi är medvetna om svårigheterna med gränsbestämningen längs vissa delar av kanalens östra sida men anser ändå att man bör skapa en skyddszon längs kanalens båda sidor för att ge tillgänglighet till denna unika miljö.
5. Ekbacken är biologiskt intressant genom sitt stora ekbestånd, det största norr om Djurgården, och sin betagande vårbloomning. Vi förutsätter att kommunen känner ett ansvar för att vårda detta ekbestånd. Hembygdsparken i Ekbacken är kommunal mark medan ÖHF ansvarar för byggnaderna – hembygdsgården Vita Huset och Båtsmansmuseet samt två torp som hyrs ut för konst och hantverk. Hembygdsparken är kommunens största festplats och besöks i samband med arrangemang årligen av uppskattningsvis 12 000 personer. ÖHF arrangerar Valborgs- och midsommarfirande

samt deltar i andra arrangemang som t.ex. Kanalens dag. Härutöver besöks Hembygdsparken i stort varje vecka av grupper av människor i anslutning till ÖHF:s olika interna aktiviteter, i samband med uthyrning av Vita Huset samt av besökare till de uthyrda torpen. Ett mål bör vara att utveckla Ekbacken till ett levande centrum för lokalt föreningsliv men även för andra aktiviteter.

6. Skogen norr om Runö gård med Kvarnberget. Enligt vår mening är det viktigt att bevara detta område som strövområde, i synnerhet nu när Runö norra verksamhetsområde kommer att exploateras. En anslutning bör skapas till stråket längs kanalen.
7. Smedby – Kuckubacken. Området är flitigt utnyttjat som närströvområde. I områdets norra och östra del finns ett av Åkersbergas största gravfält (nr 132 i fornminnesförteckningen). Det består av ca 90 fornlämningar – 18 högar (6-15 m i diameter), ca 66 runda stensättningar och 6 rektangulära stensättningar. Det är därför märkligt att inte detta uppmärksammas, vare sig genom skyltar i terrängen eller genom en fornminnesbeteckning i kartan Vägvisare över Österåker. Blå leden går genom gravfältet vilket ger än större tyngd åt kravet att märka ut denna fornlämning i terrängen och på kartor. Området är vidare biologiskt intressant genom ett bestånd med osedvanligt stora lärkträd. Där finns också ett stort flyttblock (i södra delen) och en källa (i östra delen) som kan sätta fantasin i spel.
8. Hackstaområdet med Hackstaberget har mycket fina gång- och delvis också cykelstigar. Det utgör ett bra exempel på hur man intensivt nyttjar ett grön- och rekreationsområde. Området är sannolikt nummer två i betydelse som strövområde efter Röllingby. Det nya sportcentret, och Hackstastugan, utgör bra utgångspunkter för att utnyttja området.
9. Skogen öster om f.d. Skånstaskolan med orörd skog utgör ett värdefullt strövområde med god tillgänglighet. En allmän parkeringsplats bör tillkomma i anslutning till korsningen Svampvägen – Grandalsvägen för att förbättra tillgängligheten till området.
10. Björkhaga. Som vi framfört i vårt yttrande (2005-08-01) över förslaget till detaljplan föreslår vi förbättringar av angräns- och entrépunkter för att öka tillgängligheten till närströvområdet öster om den planerade bebyggelsen.
11. Stavavikens sydspets – golfbanan – Storträsket – Lillträsket – Näs –Gästholmen utgör ett viktigt grönstråk som bör bevaras. Härvid bör inte endast Näsudden ges ett skydd. Naturreseptatet bör även omfatta Täljövikens norra strandängar samt Lill- och Storträskan.
12. Husby Bastubacken borde på lämpligt sätt röjas så att gravhögarna där göras synliga och tillgängliga. För övrigt borde hela Husbyområdet och dess intressanta historia presenteras genom lämplig skyltning.
13. Vägen/stigen från Stava över Täljö mot Svinninge är historiskt intressant och ger tillträde till stora ströv- och utflyktsområden. Denna väg bör behållas som gång och cykelväg. Tillgängligheten bör förbättras, bl.a. genom parkeringsmöjligheter i vägens ändar.
14. Området väster och öster Sjökarbyskolan. Området anser vi vara ett kulturhistoriskt mycket intressant strövområde, bl.a. med ett bronsåldersröse. Det är också mycket lättillgängligt från Sjökarbyskolan.
15. Klockarbacken öster om kyrkan har stort kulturhistorisk värde, bl.a. genom fornminnen. Det är därför anmärkningsvärt att tillgängligheten till detta fina område är så dålig. Den skylt vid Prästgårdsvägen som nu upplyser om områdets historiska

betydelse går knappast att läsa, eftersom den står i ett tätt nyponsnår. Den är dessutom placerad en bra bit från den färst som ger tillträde till området. Genom slätter eller djurbete borde möjligheterna förbättras att besöka området. Vi kan som jämförelse konstatera att Vallentuna kommun på ett föredömligt sätt skyltar sina fornminnen och håller dem tillgängliga.

16. Asphagen. Även detta gravfält är svårt att nå. Tillgängligheten bör, precis som för Klockarbacken, förbättras genom röjning, regelbunden slätter eller djurbete.
17. Området runt Drängsjön och norrut mot Trehörningen och Mysslingen är ett mycket värdefullt utflyktsområde, som också är regionalt intressant. Stigarna i området borde skyltas bättre.

Vi vill i övrigt hänvisa till vad vi anfört om skyddsvärda och bevarandevärda kultur- och naturmiljöer i våra gemensamma skrivelser i år, dels i februari (vården av kulturarvet, naturen och miljön i översiktsplaneringen), dels i juni (yttrande över samrådshandling Översiktsplan 2006). Dessa skrivelser bifogas, dock endast till original exemplet.

Hembygdsrörelsen i Österåker och Naturskyddsföreningen Österåker står självfallet till förfogande med synpunkter i det kommande löpande arbetet med Grönstrukturplanen.

För Österåkers Hembygds- och
Fornminnesförening

Suzanne Hillgren

Suzanne Hillgren

För Naturskyddsföreningen
Österåker

Kent Forssgren

Kent Forssgren

Kopia för kännedom (ej bilagor)

Kommunstyrelsen

Stora översiktsplanegruppen

Lilla översiktsplanegruppen

Stadsbyggnadschef Lars Barrefeldt

Ljusterö Hembygdsförening

Roslags-Kulla Hembygdsförening

Husarö Hembygdsförening

Husarö Lotsmuseum